

Türkiye'nin Çocuk İhmali: Son 5 Yıldaki Bebek Ölümleri ve Koruyucu Hizmetlerden Yararlanmamada Eşitsizlikler

Prof.Dr.Muzaffer Eskiocak
Trakya Üni.Tıp Fak. Halk Sağlığı Anabilim Dalı

Bu yazı Türkiye'de son 5 yılda büyük çoğunluğu birinci yaş günü kutlanamadan olmak üzere beş yaşına erişmeden ölen ve sayıları yılda 25 000'i bulan çocuklarımıza ilişkindir. Kendi başlarına varlıklarını sürdüremeyeceklerinden hareketle ölen bebek ve çocukları hayatta tutmanın temel olarak Çocuk Hakları Sözleşmesini imzalayan Türkiye Cumhuriyeti'nin de taahhüdü olduğunu anımsayarak Türkiye'nin çocuk ihmaline ilişkin bir değerlendirme yapılacaktır.

Çocuk ve Çocuk Hakları

Türkiye'nin 1990'da imzaladığı, 18 yaşın altında olanları **çocuk** olarak tanımlayarak başlayan, **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme** nerede doğduklarına, kim olduklarına; cinsiyetlerine, dinlerine ya da sosyal kökenlerine bakılmaksızın bütün çocukların haklarını (**yaşama hakkı; eksiksiz biçimde gelişme hakkı; zararlı etkilerden, istismar ve sömürüden korunma hakkı, aile, kültür ve sosyal yaşama eksiksiz katılma hakkı**) tanımlamaktadır. Sözleşme aşağıdaki sağlık hizmetlerine erişim ve sağlığın sosyal belirleyicilerine değgin aşağıdaki hakları içermektedir.

- Sağlık hizmetlerine erişim hakkı;
- Eğitime erişim hakkı;
- İnsana yakışır bir yaşam standardına erişim hakkı;
- İstismar ve ihmalden korunma hakkı;
- Özel gereksinimleri olan çocukların hakları;
- Özürlü çocukların hakları.
- ...

<http://cocuk.basbakanlik.gov.tr/cocuk.html>, 30.05.2015

Sağlık hizmetlerine erişim hakkı Madde 24'te aşağıdaki gibi tanımlanmıştır: Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

1. Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
2. Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;
3. Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanısıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını gözönüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;
4. Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;
5. Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;
6. Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

Sözleşmenin 3. maddesinde belirtildiği üzere Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html

Dünya’da ve Türkiye’de Çocuk Ölümleri

1. Türkiye’de Ana ve Çocuk sağlığı ile ilgili ölümler Dünya’da erişilen en düşük düzeyden 8- ile 20 kat fazladır!

Tablo 1. Dünya’da ve Türkiye’de Ana ve Bebek Ölümünde Değişim

		1990	2000	2013
Ana Ölüm Hızı (Yüzbin canlı doğumda)	Dünya’da en düşük	6	4	1
	Türkiye’de	48	33	20
Bebek Ölüm Hızı (Bin canlı doğumda)	Dünya’da en düşük	5	3	2
	Türkiye’de	56	34	17
5YAÇÖH (Bin canlı doğumda)	Dünya’da en düşük	6	4	2
	Türkiye’de	74	42	19

Beş yaşından küçük çocuk ölümleri sıralamasında 194 ülke arasında çocuklarının ölüm olasılığı Türkiye’den yüksek 93 ülke bulunmaktadır. Çocukları Türkiye’de doğanlardan daha düşük ölüm olasılığı olan 100 ülkenin varlığı, ekonomik ve politik iyilik, çocukların değerli oluşuna dair kültürel dayanak iddialarını boşa çıkarıcıdır.

2. Türkiye’de Bebek Ölümleri artmaktadır! Sağlık Bakanlığı bebek ölümlerini olduğundan düşük göstermektedir!

Savaş, kıtlık, ekonomik krizler ve toplumun büyük kısımlarını etkileyen salgınlar dışında düşmesi beklenen bebek ölümleri ülkemizde son yıllarda artmaktadır. Son 3 yılda Sağlık bakanlığı, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu kaynaklarında Bebek Ölüm Hızındaki artış dikkat çekicidir. **Sağlık Bakanlığının Sağlık İstatistik Yıllıklarında binde 7 dolayında gösterdiği bebek ölüm hızı değerleri miadından önce/ erken (28 haftadan küçük) ancak canlı doğmuş bebek ölümlerini içermemektedir.** Sağlık bakanlığı binde 7,8 olarak yayınladığı Bebek Ölüm Hızı ile Türkiye Halk Sağlığı Kurumunun aynı dönem (2013) için bildirdiği bebek ölümlerinin %24’ü, TÜİK’in bildirdiğinin % 28’i, UNICEF ve Dünya Sağlık Örgütünün bildirdiğinin % 54’ü, TNSA’nın bildirdiğinin ise % 43’ü kadar bebek ölümünü gizlemektedir.

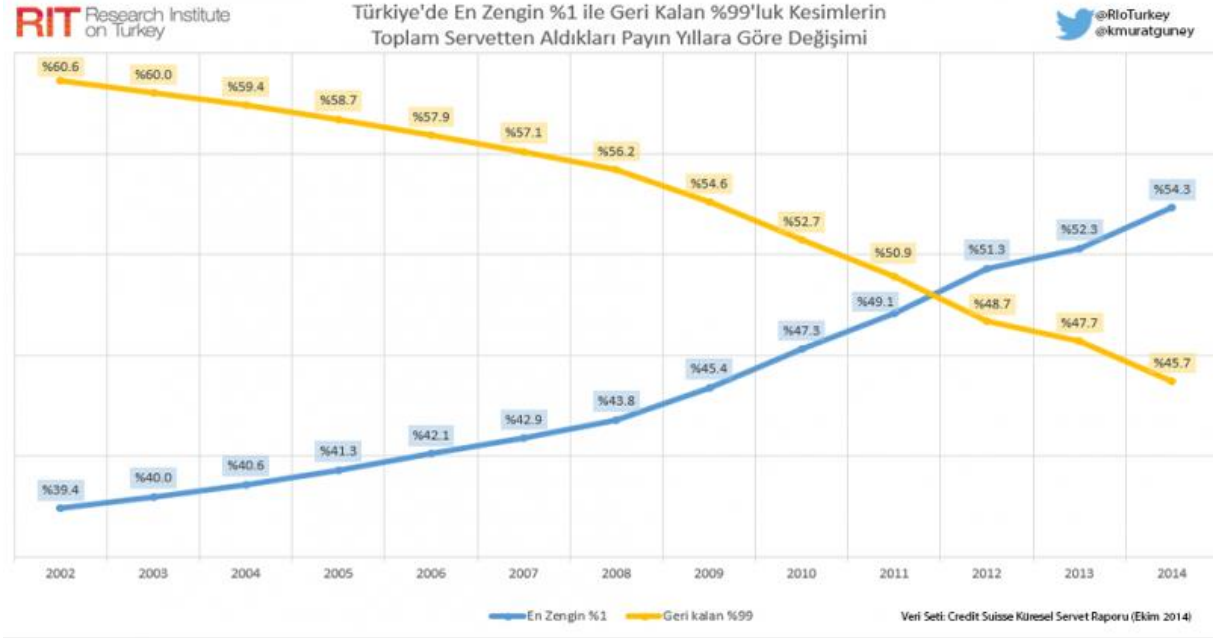
Tablo 2: Çeşitli Kaynaklara Göre Türkiye’nin Bebek Ölüm Hızları (Binde)*

Kaynak*	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
SB-SİY				22,3	20,7	17,0	13,1	10,1	7,7	7,4	7,8	
THSK-IFR					16,4	14,8	13,1	10,1	9,6	9,6	10,2	10,6
TUİK							13,8	12,0	11,7	11,6	10,8	11,1
UNICEF-SOWC	33,0	28,0	26,0	24,0	21,0	20,0	19,0	14,0	12,0	12,0	17,0	
WHO-WHS		28,0	26,0	24,0	21,0	20,0	18,0	12,0	12,0	12,0	17,0	
TNSA	29,0					17,0					13,6	

***SB-SİY:** Sağlık Bakanlığı Türkiye Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2008-2013; 2006 ve 2007 yıllarına ait veriler 2008 Türkiye Sağlık İstatistikleri Yıllığından alınmıştır. **THSK-IFR:** Türkiye Halk Sağlığı Kurumu İdari Faaliyet Raporu 2014. **TUİK:** Türkiye İstatistik Kurumu. **UNICEF-SOWC:** United Nations Children’s Fund The State of The World’s Children 2005-2015. **WHO WHS:** World Health Organization World Health Statistics 2006-2015. **TNSA:** Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003, 2008 ve 2013

3. **Bebek ölüm hızının yüksek olduğu toplum kesimleri koruyucu hizmetlerden yararlanmada eşitsizlik mağdurudurlar!**

- a. *Sağlığın toplumsal belirleyicilerinin lokomotifi gelir dağılımdaki adaletsizlik gittikçe artmaktadır. Yoksullar gittikçe daha çok yoksullaşmaktadır (Şekil 1).*

Şekil 1. Türkiye’de Servet Bölüşümü, 2002-2014

<http://riturkey.org/2015/05/ekonomi-kimin-icin-buuyor-turkiyede-servet-bolusumu-adaletsizligi-k-murat-guney/>, 01.06.2015

Yoksullar daha da yoksullaşırken, sağlıkta dönüşüm programı ile dezavantajlı gruplara yönelik pozitif ayrımcı uygulamaları (topluma dayalı sağlık hizmetleri) gerçekleştirebilme yeteneği köreltilmiş, verimlilik uğruna yükü arttırılmış birinci basamak örgütlenmesinin sunacağı ana çocuk sağlığı hizmetleri de gelişme gösterememiş ve/veya gerilemiştir.

- b. *Bebek ölümlerinin yüksek olduğu toplumsal kesimlerde Koruyucu Hizmetlerden yararlanma da diğer kesimlere göre düşüktür!*

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmalarına göre, bebek ölümlerinin yüksek olduğu toplumsal kesimlerde (4 ve daha fazla doğum sırası, 20 yaşından küçük bir anneden doğmuş olmak, kırdan, doğuda, eğitimi düşük bir anneden, gelir düzeyi çok düşük, düşük bir hanede doğmuş olmak), gebeliği hem anne hem de bebek için güvenli kılabacak hizmetlerden diğer toplumsal kesimlere göre daha az yararlandığı Tablo 3’te görülmektedir.

Tablo 3. Türkiye’de Bebek Ölüm Hızı ve Ana Çocuk Sağlığı Hizmetlerinden Yararlanama Düzeyleri (%), 2013

Özellik	Bebek Ölüm Hızı (Binde)	Gebeliği Önleyici Modern Yöntem Kullanmama	Hiç Aşı olmama	Tam Aşılı olmama	DÖB Almama	Hastane Dışında Doğum	Anne DSB Almama	Bebek DS ilk Bakımı Almama
Doğum Sırası								
1	17	-	1,2	27	1,3	0,6	4,8	2,7
2-3	15	-	2	23	2,6	2,1	5,7	5,5
4-6	22	-	9,4	36	4,8	7,5	10,2	7,8
Annenin doğum sırasındaki yaşı								
<20	25	82	-	-	5,7	2,7	5,9	8,8
Tüm yaşlar					2,7	2,8		
Yerleşim yeri								
Kent	16	51	3,1	24	1,7	1,3	5,2	4,0
Kır	22	60	2	36	7,0	8,3	10,2	11,0
Bölge								
Batı	13	53	4,7	24	1,0	0,2	3,6	1,4
Güney	21	53	0,9	23	1,6	2,1	3,7	4,2
Orta	15	44	0,4	23	2,7	0,9	4,8	4,1
Kuzey	13	48	0	29	3,8	1,2	3,5	4,1
Doğu	24	61	3,8	33	5,9	8,3	13,7	14,1
Eğitim								
Eğitim yok/ ilk. bitirmemiş	26	64	9,2	36	7,7	9,7	14,7	14,5
İlkokul	19	52	2,4	23	2,3	2,1	5,3	5,2
Ortaokul	16	56	1,1	26	1,5	0,5	4,4	4,3
Lise ve üzeri	9	47	0,2	23	1,2	0,0	3,5	1,0
Hane halkı refah düzeyi								
En düşük	23	62	4,1	36	8,2	9,6	13,2	13,9
Düşük	21	58	3,5	25	3,2	1,8	7,2	6,3
Orta	18	53	4,6	23	1,1	1,0	3,7	4,6
Yüksek	16	49	0,9	24	1,0	0,2	4,4	1,6
En yüksek	8	46	0	22	0,2	0,1	2,4	0,2
Cinsiyet								
Erkek	15		1,6	26				
Kız	20		4,1	26				

c. Bebek ölümlerinden Koruyucu Hizmetlerin kapsayıcılığında 2008’den 2013’e bebekleri daha çok ölenlerin aleyhine bir kötüleşme vardır ya da iyileşme sağlanmamış, eşitsizlik sürdürülmüştür!

Gebeliği Önleyici Modern Yöntem Kullanmanın hem anne ölümlerini, hem de riskli gebelikleri önlemek yoluna bebek ölümlerini azaltabildiği bilinmekte iken, bu hizmetlerin sunulmasına politik isteksizliğin açıkça dile getirilmiş olması (<https://www.youtube.com/watch?v=sgxFH61EaDI>, 02.06.2015), aile planlaması hizmetlerinde son 5 yılda duraksama/ gelişmeme olarak karşılık bulmuştur (Tablo 4,5,6).

Tablo 4. Bebek Ölüm Hızı (Binde)), 5 Yaş Altı Çocuk Ölüm Hızı ((Binde)) ve Doğum özellikleri, TNSA 2013

Durum	BÖH	Risk Oranı	5YAÇÖH	Risk Oranı
20 yaşından küçük	25	1,9	30	2,0
2 yıldan az bir doğum aralığı	34	2,6	37	2,5
4-6 doğum sırası	22	1,7	25	1,7
Toplam	13	1	15	1

Tablo 5. Aile planlaması Hizmetlerinde Değişim (%), 2008-2013

Özellik	Bebek Ölüm Hızı (Binde)	Gebeliği Önleyici Modern Yöntem Kullanmama 2008	Gebeliği Önleyici Modern Yöntem Kullanmama 2013
Annenin doğum sırasındaki yaşı			
<20	25	82	82
Tüm yaşlar	15	54	53
Yerleşim yeri			
Kent	16	52	51
Kır	22	60	60
Bölge			
Batı	13	52	53
Güney	21	54	53
Orta	15	51	44
Kuzey	13	59	48
Doğu	24	62	61
Eğitim			
Eğitim yok/ ilk. bitirmemiş	26	65	64
İlkokul	19	53	52
Ortaokul	16	59	56
Lise ve üzeri	9	45	47
Hane halkı refah düzeyi			
En düşük	23	62	62
Düşük	21	59	58
Orta	18	53	53
Yüksek	16	53	49
En yüksek	8	46	46

Türkiye’de TNSA 2013 bulgularına göre:

- Gebelik ve doğum ile bağlantılı hastalık ve ölüm risklerinin en yüksek olduğu 20 yaşın altında ve 35 yaşın üzerinde yapılan doğumlar tüm doğumların yaklaşık beşte birini oluşturmaktadır.
- Her yaş grubunda, kırsal alanlardaki kadınlar kentsel alanlardaki kadınlara göre daha fazla çocuk doğurmaktadır.
- Kentsel yerleşim yerlerinde doğumların kırsal yerleşim yerlerine göre daha uzun aralıklarla yapıldığı görülmektedir (sırasıyla 47.9 ve 35.5 ay).
- Ortanca doğum aralığı Doğu’da en kısa iken (35.3 ay), Batı’da ise belirgin şekilde yüksektir (55.6 ay).
- Doğum aralıkları, eğitimi olmayan veya ilkokulu bitirmemiş kadınlarda lise ve üzeri eğitim alan kadınlara göre daha kısadır.
- Ortanca doğum aralıkları hanehalkı refahı yükseldikçe artış göstermektedir. En düşük refah düzeyindeki kadınlar arasında gözlenen ortanca doğum aralığı 33.8 ay iken; en yüksek refah düzeyindeki kadınlar arasında ortanca doğum aralığı 57.8 aydır

TUİK Doğum istatistikleri 2013’e göre

- Yirmi yaşından küçüklerin doğurduğu bebek sayısı: 87 552 (%6,8)
- Otuzbeş yaşından büyüklerin doğurduğu bebek sayısı: 163 747 (%12,7)
- Annenin yaşı nedeniyle risk altında doğan bebek sayısı Toplam 251 299 (%19,5)

Tablo 6. Türkiye’de Doğurganlık ve Doğum Kontrol Hizmetlerinden Kapsayıcılık TNSA 2008 ve 2013

Gösterge	2008	2013
Doğurganlık		
Toplam doğurganlık hızı 15-49	2.15	2.26
Gebeliği önleyici yöntem kullanım yaygınlığı (%)		
Herhangi bir yöntem	73.0	73.5
Herhangi bir modern yöntem	46.0	47.4
Halen evli adölesan kadınlarda gebeliği önleyici modern yöntem kullanımının yüzdesi 15-19 yaş (%)	17.6	17.6
Karşılanmamış aile planlaması ihtiyacının 50 yaş altı halen evli kadınlar arasındaki yüzdesi (%)	6.2	5.9

Tablo 7. Türkiye’de Doğum öncesi bakım Hizmetleri Almamada Değişim (%), TNSA 2008 ve 2013

Özellik	Bebek Ölüm Hızı (Binde)	Doğum Öncesi Bakım Almama 2008	Doğum Öncesi Bakım Almama 2013
Annenin doğum sırasındaki yaşı			
<20	25	8,0	5,7
Tüm yaşlar	15	7,8	2,7
<20/Tüm yaşlar		1,03	2,1
Yerleşim yeri			
Kent	16	5,0	1,7
Kır	22	15,7	7,0
Kır/Kent		3,1	4,1
Bölge			
Batı	13	3,1	1,0
Güney	21	5,1	1,6
Orta	15	5,2	2,7
Kuzey	13	4,2	3,8
Doğu	24	20,5	5,9
Doğu/Batı		6,6	5,9
Eğitim			
Eğitim yok/ ilk. bitirmemiş	26	21,5	7,7
İlkokul	19	6,5	2,3
Ortaokul	16	2,9	1,5
Lise ve üzeri	9	0,5	1,2
Eğitim yok/ ilk. Bitirmemiş/ Lise ve üzeri		43	6,4
Hane halkı refah düzeyi			
En düşük	23	23,5	8,2
Düşük	21	9,2	3,2
Orta	18	1,3	1,1
Yüksek	16	2,0	1,0
En yüksek	8	1,1	0,2
En düşük/ En yüksek		21,1	41,0

Doğum öncesi bakım hizmetleri alamamada eşitsizlik bölge ve eğitime göre azalmış, yoksullar, 20 yaşından küçük gebeler ve kırdaki yaşayanlar için artmıştır.

Tablo 8. Türkiye’de Hastane Dışında Doğum Yapmada Değişim (%), TNSA 2008 ve 2013

Özellik	Bebek Ölüm Hızı (Binde)	Hastane Dışında Doğum Yapma Sıklığı (%) 2008	Hastane Dışında Doğum Yapma Sıklığı (%) 2013
Annenin doğum sırasındaki yaşı			
<20	25	11,4	2,7
Tüm yaşlar	15	10,3	2,8
<20/ Tüm yaşlar		1,1	0,96
Yerleşim yeri			
Kent	16	6,0	1,3
Kır	22	21,0	8,3
Kır/Kent		3,5	6,4
Bölge			
Batı	13	4,0	0,2
Güney	21	7,8	2,1
Orta	15	1,7	0,9
Kuzey	13	4,6	1,2
Doğu	24	27,8	8,3
Doğu/Batı		6,95	41,5
Eğitim			
Eğitim yok/ ilk. bitirmemiş	26	28,8	9,7
İlkokul	19	7,1	2,1
Ortaokul	16	2,4	0,5
Lise ve üzeri	9	0,4	0,0
Eğitim yok/ ilk. Bitirmemiş/ Lise ve üzeri		72	UD
Hane halkı refah düzeyi			
En düşük	23	29,5	9,6
Düşük	21	8,2	1,8
Orta	18	3,6	1,0
Yüksek	16	1,2	0,2
En yüksek	8	1,1	0,1
En düşük/ En yüksek		27	96

Türkiye’de Hastane Dışında Doğum yapma sıklığında değişim eşitsizliğin derinleşmesi biçimindedir. Yalnızca 20 yaşından küçükler için eşitsizlikte derinleşme olmamıştır.

Tablo 9. Türkiye’de Doğum sonu bakım Hizmetleri Alamamada Değişim (%), TNSA 2008 ve 2013

Özellik	Bebek Ölüm Hızı (Binde)	Doğum Sonu Bakım Almama 2008	Doğum Sonu Bakım Almama 2013
Annenin doğum sırasındaki yaşı			
<20	25	20	5,7
Tüm yaşlar	15	15,5	2,7
<20/ Tüm yaşlar		1,3	2,1
Yerleşim yeri			
Kent	16	12,2	1,7
Kır	22	24,8	7,0
Kır/Kent		2,0	4,1
Bölge			
Batı	13	9,4	1,0
Güney	21	16,5	1,6
Orta	15	8,0	2,7
Kuzey	13	13,9	3,8
Doğu	24	32,6	5,9
Doğu/Batı		3,5	5,9
Eğitim			
Eğitim yok/ ilk. bitirmemiş	26	35,2	7,7
İlkokul	19	13,2	2,3
Ortaokul	16	9,3	1,5
Lise ve üzeri	9	5,4	1,2
Eğitim yok/ ilk. Bitirmemiş/ Lise ve üzeri		6,5	6,4
Hane halkı refah düzeyi			
En düşük	23	34,3	8,2
Düşük	21	16,2	3,2
Orta	18	11,5	1,1
Yüksek	16	8,6	1,0
En yüksek	8	3,8	0,2
En düşük/ En yüksek		9,0	41

Türkiye’de Doğum sonu bakım Hizmetleri Alamamada Eğitim durumu dışında diğer tüm toplumsal kesimler için derinleşmiştir.

Tablo 10: Türkiye’de Temel Özelliklere Göre Aşı Olmayışta Değişim (TNSA 2008- 2013)

Temel Özellik	2008	2013	2008-2013 Değişimi (%)
Türkiye (%)	1,6	2,9	81
Yıllık doğum sayısı (TUIK)	1 262 333	1 291 217	2
Hiç aşılanmayan sayısı	20197	37445	85
Cinsiyet			
Erkek	1,1	1,6	45,5
Kız	2,2	4,1	86,4
Kadın/Erkek	2,00	2,56	28,1
Doğum Sırası			
1	1,1	1,2	9,1
2 ve 3	1,2	2	66,7
4 ve 5	3,4	9,4	176,5
6+	4,9	7,1	44,9
4 ve 5/1 çocuk	3,09	7,83	153,4
6+ çocuk/ 1 çocuk	2,83	4,70	65,9
Yerleşim Yeri			
Kent	1,6	3,1	93,7
Kır	1,6	2	25,0
Kır/Kent	1,00	0,65	-35,5
Bölge			
Batı	1,6	4,7	193,7
Güney	1,1	0,9	-18,2
Orta	1,2	0,4	-66,7
Kuzey	0	0	0
Doğu	2,8	3,8	35,7
Doğu/Batı	1,75	0,81	-53,8
Hane halkı refah düzeyi			
En düşük	3,8	4,1	7,9
Düşük	2,1	3,5	66,7
Orta	0,6	4,6	666,7
Yüksek	0,5	0,9	80,0
En Yüksek	0,7	0	-100,0
En Düşük/Yüksek	7,6	4,56	-40,1
Eğitim			
Eğitim yok/ilk	3,2	9,2	187,5
İlk. birinci kademe	1,8	2,4	33,3
İlk. İkinci kademe	0,8	1,1	37,5
Lise ve üzeri	0,2	0,2	0,0
Eğitimi Yok/Lise ve üzeri	16	46	187,5

Değerlendirme

- **Hiç aşılanmamış çocuk** sayısında artış 17248 kişiyi bulmuştur. Bu artış 2008 sonuçlarına göre % 81 düzeyindedir.
- Aşılanmama **kız** çocukları için gittikçe artan bir eşitsizlik ögesi olarak görünmektedir. Aşılanmama açısından Kadın/Erkek oranı 2008-2013 arasında % 28 artmıştır. Kız çocuklarda aşılanmamada artış son 5 yıl için %% 86,4 ile erkelere göre (% 45,5) yaklaşık 2 kat artmıştır.
- **Doğurganlığın** teşvik edildiği bu dönemde 4-5 çocuklu ailelerin çocuklarının aşılanmamasında artış bir çocuklulara göre % 153,4; 2-3 çocuklulara göre % 65,9'dur. 2008-2013 döneminde hiç aşı olmamışların sıklığında artış 4-5 çocuklu ailelerin çocukları için % 176'5 oldu.
- Hiç aşı olmamışların sıklığı **kentte** % 93,7, **kırda** % 25 artmıştır. Bu artış aşılanmama açısından Kır/Kent eşitsizliğini azaltmıştır.
- Hiç aşı olmamışların sıklığı **Batıda** % 193,7 artarken tüm bölgelerde azalma sağlanmıştır. Bu artış aşılanmama açısından Doğu/Batı eşitsizliğini azaltmıştır.
- Hiç aşılanmamışların sıklığında artış en çok **hanehalkı refah düzeyi** orta olarak sınıflanan kesimde (% 666,7), azalma ise en varsıl kesimde (-%100) olmuştur. Hiç aşılanmamış olma neredeyse tümüyle varsıl olmayanların sorunu gibi görünmektedir.
- Hiç aşılanmamışların sıklığında artış en çok **ilkokulu bitirmemiş/ eğitimi olmayan** kesimdedir (% 187,5). Lise ve üzeri eğitim almışlar ile eğitimi olmayanlar arasındaki eşitsizlik % 187,5 artmıştır. Hiç aşılanmamış olma neredeyse tümüyle Lise ve üzeri eğitim almamışların sorunu gibi görünmektedir.

Tablo 11: Türkiye’de Temel Özelliklere Göre **Tam Aşılı Oluşturma Değişimi** (TNSA 2008- 2013)

Temel Özellik	2008	2013	2013-2008 farkı	2008-2013 Değişimi (%)	Yüzde 90 hedefine uzaklık (yüzdeler dilim)
Türkiye (%)	80,5	74,1	-6,4	-8,0	15,9
Yıllık doğum sayısı (TUIK)	1 262 333	1 291 217	28 884	2	-
Tam aşılı olmayan sayısı (kişi)	246155	334425	88 270		-
Cinsiyet					
Erkek	78,7	73,9	-4,8	-6,1	16,1
Kız	82,6	74,2	-8,4	-10,2	15,8
Doğum Sırası					
1	82,4	81,7	-0,7	-0,8	8,3
2 ve 3	85,1	84,2	-0,9	-1,1	5,8
4 ve 5	65,2	73	7,8	12,0	17
6+	59,6	71,8	12,2	20,5	18,2
Yerleşim Yeri					
Kent	84,2	76,5	-7,7	-9,1	13,5
Kır	71	64,7	-6,3	-8,9	25,3
Kent/Kır	1,19	1,18			
Bölge					
Batı	84,6	76,4	-8,2	-9,7	13,6
Güney	81,8	77,4	-4,4	-5,4	12,6
Orta	90	77,3	-12,7	-14,1	12,7
Kuzey	83,6	71,1	-12,5	-15,0	18,9
Doğu	64,3	67,6	3,3	5,1	22,4
Hane halkı refah düzeyi					
En düşük	62,2	63,2	1	1,6	26,8
Düşük	81,6	75,6	-6	-7,4	14,4
Orta	86,2	77,7	-8,5	-9,9	12,3
Yüksek	89,5	76,6	-12,9	-14,4	13,4
En Yüksek	85,3	78,7	-6,6	-7,7	11,3
ED/EY	0,73	0,80			
Eğitim					
Eğitim yok/ilk	64,9	63,8	-1,1	-1,7	26,2
İlk. birinci kademe	81,6	77,2	-4,4	-5,4	12,8
İlk. İkinci kademe	84,4	74,1	-10,3	-12,2	15,9
Lise ve üzeri	87,6	77,8	-9,8	-11,2	12,2

Değerlendirme

- Çocukların **Tam aşılı olma** durumları, bebek 1 yaşını tamamladığında, yapılmış olması gereken tüm aşılarnın olması gereken sayıda (1 doz verem aşısı, 3 doz hepatit B aşısı, 3 doz beşli aşı, 4 doz

pnömokok aşısı, 1 doz KKK aşısı, 1 doz Suçiçeği aşısı) bebeğe yapıp yapılmadığı üzerinden değerlendirilir. Genişletilmiş Bağışıklama Programı hedefi % 90 ve üzeridir.

- TNSA bulgularına göre Genişletilmiş Bağışıklama Programı hedefine uzaklık 2008’de % 9,5 iken 2013’te % 15,9’a yükselmiştir. Bebeklerimiz aşı ile önlenabilir hastalıklara karşı dirençli kılmada başarı 2008’e göre % 8 azalmış, Tam aşıli olmayan çocuk sayısında artış 88 270 kişi olmuştur.
- TNSA 2013 verilerine göre Tam aşıli olma durumu **kızlarda** 2008’e göre % 10,2, **erkeklerde** % 6,1 azalmıştır. Yüzde 90 hedefine uzaklık kızlarda % 7,4’dan % 15,8’e; erkeklerde % 11,3’ten % 16,1 e yükselmiştir.
- Tam aşıli olma durumu **Doğum sırasının** 3 ve daha az olması durumunda 2008’den 2013’e % 1 dolayında azalırken, doğum sırasının 4-5 olması durumunda % 12; 6 ya da daha fazla olanlar için % 20,5 artış olmuştur. Yine de hedefe uzaklık 4 ve daha fazla doğum sırası olanlarda 3 ya da daha az sayıda doğum sırası olanlara göre 2 kattan fazladır.
- Tam aşıli oluştta **kırda ve kentte** % 9 dolayında azalma olmuştur. Kırdada hedefe uzaklık kente göre 2 kata yakındır (sırasıyla % 25,3 ve % 13,5).
- Tam aşıli oluştta yalnızca **Doğu Anadolu**’da % 5,1 düzeyinde artış olmuştur. En büyük düşüş % 14,1 ve % 15,0 ile sırasıyla **Orta ve Kuzey Anadolu** bölgelerindedir. Yüzde 90 hedefine uzaklık Doğuda Güney Anadolu Bölgesine göre 1,8 kat yüksektir (sırasıyla % 18,9 ve % 12,6)
- Tam aşıli oluştta yalnızca **Hanehalkı Refah düzeyi** En düşük olanlarda % 1,6 düzeyinde artış olmuştur. En büyük düşüş % 14,4 ile Hanehalkı Refah düzeyi Yüksek olanlarda saptanmıştır. Yüzde 90 hedefine uzaklık En düşük refah düzeyinde En yüksek refah düzeyine göre 2,4 kat yüksektir (sırasıyla % 26,8 ve % 11,3)
- Tam aşıli olma durumu tüm **eğitim** düzeylerinde azalmıştır. En büyük düşüş % 12,2 ile ilköğretim 2. kademe mezunlarında olmuştur. Yüzde 90 hedefine uzaklık Eğitimi olmayan veya ilkökulu bitirememişlerde lise ve üzeri eğitim almışlara göre 2,1 kat daha yüksektir (sırasıyla % 26,2 ve % 12,2)

Tablo 12. Bebek Ölüm Hızı ve Türkiye’de Çocuklarda Beslenme Durumu(%), TNSA 2013

Özellik	Bebek Ölüm Hızı (Binde)	Bodurluk Kr.Beslenme Yetersizliği	Yaşa Göre Ağırlık Akut ve Kr.Beslenme Yetersizliği
Yerleşim yeri			
Kent	16	8,2	1,7
Kır	22	14,4	2,7
Kır/Kent	1,4	1,7	1,6
Bölge			
Batı	13	7,2	1,6
Güney	21	7,1	1,1
Orta	15	10,8	1,2
Kuzey	13	5,6	1,8
Doğu	24	14,5	3,4
Doğu/Batı	1,8	2,0	2,1
Eğitim			
Eğitim yok/ ilk. bitirmemiş	26	14,3	3,0
İlkokul	19	10,5	2,2
Ortaokul	16	7,1	1,7
Lise ve üzeri	9	6,1	0,8
Eğitim yok/ ilk. Bitirmemiş/ Lise ve üzeri	2,8	2,3	3,7
Hane halkı refah düzeyi			
En düşük	23	18,3	3,5
Düşük	21	9,2	2,1
Orta	18	7,0	1,4
Yüksek	16	6,3	1,4
En yüksek	8	4,3	0,8
En düşük/ En yüksek	2,9	4,3	4,4

Beslenme yetersizliği yerleşim , eğitim ve hanehalkı refah düzeyine koşut olarak dezavantajlı gruplarda 1,6-4,4 kat daha fazladır.

Sonuçlar

- Sağlıkta neoliberal dönüşümün ocuk sağlığının prestij belirteci göstergelerine etkisi ile eşitsizlikleri yoksullar, eğitimsizler/ düşük eğitimliler, Doğu Anadolu'da yaşıyanlar ve erken yaş gebelikleri aleyhine derinleştirmiştir,
- ocuk hakları sözleşmesinin
 - Sağlık hizmetlerine erişim hakkı;
 - İnsana yakışır bir yaşam standardına erişim hakkı;
 - İstismar ve ihmalden korunma hakkı ihlallerine yönelik bir değerlendirme tartışılabilir görünmektedir.